

Nemzeti Társalkodó

Junius 10dik napján 1834.

Bairaktár Mustapha érdemei a' Török birodalomra nézve.

Minden nemzetnél, és minden időben vagynak magokat megkülönböztetett emberek: csak azt kell megjegyezni, hogy hasonló talentummal, tudománnyal, tapasztalással és energiával, nem mindenütt, 's nem is minden időben, lehet egyforma sikerrel dolgozni a' nemzet javára, és emelésére. Az emberi nemzet miyelése sokhan hasonlít a' földéhez: mindenikkel előleges készítés után lehet természetni, 's így sem annyit az egyikkel, mint a' másikkal: sőt, mint az egyik földnek az a' természete, hogy kevesebb munkával másnál többet terem: a' nemzetek közzül is, némely önnön természete szerint, mivelhetőbb, könnyebben adja az áldást, 's jutalmazza a' fáradságot.

A' török birodalom belső élete sorvadásának egyik okát, 3dik Sélím a' jancsárok kicsapongásiban, erőszakoskodásiban, és dúlásiban helyeztette. Mint Isó Péter a' stréliczeket, úgy akarta ő a' jancsárokat, a' birodalom belső életét emésztő férgemet, el-

veszteni. De probatételének következése, az ő thronustól megfosztatása, tömlöczbe záratása 's ottani kegyetlen meggyilkoltatása volt. A' jó intézet most megbukott, de mint tudjuk máskor céljához jutott. Az egyszer megszületett jó ideákat, és gondolatokat, sem bilincsekbe verni, sem elveszteni, nem lehet; 's a' ki oktanul ezt próbálja, azokat terjeszti, 's részekre pártfogókat gyűjt.

A' Ruschtschuki helytartó Mustapha Bairaktár, egy erővel teljes, a' letett 5ik Sélím szultán barátja, a' török hadi erő újbóli alkotatása rendszerébe béavatott férfi, elhatarozza magát, a' serailban elpuhult Mustapha szultán munkátlanságát arra használni, hogy az 1807ben máj. 29kén fosztogatások, és gyilkolások által megalapított reactio rendszerét összeontsaja, 's helyébe a' dolgok új rendjét állítsa. Mustapha Bairaktárt személyes vitézségi, megkülönböztetett hadi érdemei, nem a' seraillyal egybenkötése, emelték helytartóságra. Magába folytott bosszankodással nézte, hogy a' Mustapha szultán új ministerei, ajándékokkal miként hizelkednek a' jancsároknak, 's türük-el azóknak zabolátlanságokat; a' megíteltették javai miként confiscaltatnak a' szultán kincstára számára, 's hogy a' katonai és pénzügyi dolgok jobb állapotját magában foglaló új rendszer miként ítéltetik örök kárhozatra. Ennek következésiben 1808ak juliussában Deinápolyba megyen, hol hosszas értekeződés után a' Nagyvezírt

reá veszi hasonló erejű seregét az övével egyesíteni, 's Konstantzinápolynak indulni. Megérkeznek, 's a' konstantzinápolyi csatorna melletti Fanarocki nevű erősség ostrommal megvételekor 500 jancsár esik-el. Gyengesége érzéséből é, vagy az előre haladó vitézek célja el nem értéséből? nem bizonyos, a' szultán innepélyes pompával megyen ki a' Mahomed sz. zászlójával közelgető elleneséges sereg eleibe. Bairaktárt a' fényes Porta generalissimussának nevezi ki, 's elbocsátja annak kivánságára, nem csak a' státus némi nagyobb hivatalbeli embereit, hanem magát a' Muftit is. Bairaktár minekelőtte plánuma valóságosításához kezdene, 7 ezer hűségekről esmeretes nátoliaiakkal erősítette seregét. Ezután öszvegyűjti a' diván fejeit, elveszi a' Nagyvezirtől a' birodalom pecsétjét, mivel az csak a' serail teremtménye volt, 's fogságba viteti. Ezután a' Muftit, és a' jancsárok agáját 4ik Mustapha szultánhoz küldi, azon kivánságával, hogy mivel ő nem törvényes szultán, az igazgatást adja vissza 3dik Szélimnek. Mustapha egy órányi időt kért gondolkozásra, 's nyert is, olyan maga kötelezése mellett, hogy ő Sélím ellen semmit sem fog próbálni. De a' Mufti egy hív barátja a' reactio rendszerének, azt tanácsolja, a' magát tanácsolni nem tudó boldogtalan szultánnak: hogy „ha thronussán megakar maradni, 3ik Sélimet ölessé-meg.“ A' következőeket felszámítani gyáva szultán,

a' nélkül hogy most is időt kért volna a' gondolkozásra, kiadja a' császári gyilkosságot rendelő parancsolatot. Sélím jul. 28kán iszonyu kínzások között kivégeztetik 's öszve-marczongolt teste a' serailt körül vévő kőfalon keresztül Bairaktár elibe vettetik. A' méregbe és rémülésbe jött Bairaktár rettenetes bosszuállásra határozza el magát. A' Mustapha halálát, és Mahmudnak a' Mustapha öttsének thronusra emeltetését vette czélba. Rárohanással megveszi a' serailt, a' testőröket legyőzi, a' szultánt elfogja, a' Muf-ti és Nagyvezir, mint a' Sélím meggyilkol-tatása szerzőji a' tengerbe fullasztatnak, a' heréltek feje 12 társaival a' serail kapujára szegeztetnek.

Ilik Mahmud ilyen úton thronusra lép-vén, 's mint bátyja a' közvélekedéshez bizonyosabb számot tartva, azt, ki őtet thronusra emelte, hűsége jutalmául Nagyvezir-nek teszi: de ez még a' birodalom csendes-ségét helyre nem állította, mert az annyira felmérgesedett indulatok nyugodni nem tud-tak, 's nem is akartak.

Bairaktár, ki politikai tactussal és bé-látással bírt, elég erősnek érezte magát az alá süllyedt birodalom újbóli felemelésére, 's ha tovább folyhat vala bé a' birodalom dolgaiba, Europa diplomatiája kétséggkívül más karaktert is váltott volna a' Portára néz-ve. Előbb is azon szín alatt, hogy a' biro-dalomnak számos ellenségei vannak, neve-zetes katonai készületeket parancsol annak

minden részeiben. A' katonai és financiai dolgok európai lábra állítását újból kiakarta vívni. Minden basának, és agának meg kellett esküdni, hogy lázszasztást sem nem kezd, sem az elkezdetbe nem elegyedik, fegyvert csak a' birodalom oltalmára fog. A' katonáskodni tartozó birtokosoktól, magok megváltásául pénzt szedetett-fel, a' sereg kikészítését eszközölni. A' katonákat pontosan fizette, a' tengeri erőt felesre szaporította. Kemény fenyítéket gyakorlott az elvadult jancsárookra nézve. A' diván tanácskozásában az ifjú Szultánnak meg kellett jelenni, magát a' státus dolgaiba előre belé szoktatni. A' státus kormányjára ült héros mindenre kiterjedő figyelme, mindent kivinni tudó energiája, rég nem látott rendet, és csendességet állított elő a' birodalom minden egyes tartományjaiban. De a' megalázott és felmérgezett jancsárookban, a' reactio tüze nagy rohogással kiütött. Gyűlölségek, és dühösségek tárgya, mint nevezték, a' vallás és politika dolgaiban egyaránt eretnek Bairaktár volt. Alig bocsát és küld-el magától Bairaktár egy néhány csapat katonaságot a' Dunához, s már a' jancsárok készen állanak, nagy gondal szőtt és egészen titokban tartott bosszuálló planumjokat kivinni. Bairaktár ugyan, ki ezt gyanította, az elbocsátottak helyett, új seregeket parancsol Konstantinápolyba, de a' jancsárok megelőzik, midőn a' Ramarán szt. szombatját, sőt azon napot is, mellyen a' Kórán az égből leesett,

planumjok kivitelére határozzák. Egy éjszakai megtámadtatása a' Nagyvezirnek, ki a' Muftitól ment haza, kísérőjítől visszaverettetett; de más nap reggel egész erővel megtámadtatik serege, mely vitézi ellentállás után, még is a' jóval nagyobb számú jancsároktól meggyőzettetett. Bairaktár ekkor a' II. Mahmud Szultán nevében a' fogságban ülő IV Mustapha szultánt anyyával együtt megölette, 's elhatározta, mint élt, dicsősséggel halni is meg. Palotája puskaporral töltött bástyájába vonva magát, azt a' jancsárok abba törésekkor 16dik nov. a' levegőbe vetette, az egész főváras nagy megrendítésével, 's így vitézi bátorsággal áldozta-fel magát a' reactio rendszerit engesztelhetetlen indulattal oltalmazók szeme láttára. Ezen borzasztó pillantat elhatározta a' régi politikai rendszernek győzedelmét, el az újnak halomba döntését.

Ugy tetszett mintha már ezen túl minden a' jancsárok hatalmától függene ismét, mint régebben, úgy tetszett mintha a' török birodalom újjá születésének reményne egészsen eltemettetett volna; de a' győzelem, a' megtörtétekkel még nem volt telyes. Mikor a' jancsárok követjei IIik Mahmud szultán előtt megjelentek, ez, a' Bairaktár oskolájából került tanácsosok indításából, kinyilatkoztatja: hogy ő a' már sok vérbe került új politikai rendszerit birodalmának nem fogja azon sírban engedni elsenyvedni, melybe azt ellenségei döntették, hanem onnan,

megdicsőülve kiemelni. Ezen kinyilatkoztatásra a' jancsárok magokat mindenre elszánva, a' serailra rohannak. Az ostromlók háromszor verettenek vissza, mindenkor nagy vesztéssel, de utoljára a' nép massája a' jancsárokhoz hódolván, a' nagyobb erőnek engedni kellett. Sok ezren hullottak-el ezen rettenetes napon mind két részről, a' fővárosnak több ezer épületei elégték. Mahmud szultán eddigi tanácsossitól megfosztatva, élete megtarthatása iránt nyughatatlankodva, megigéri a' jancsároknak minden kívánságait telyesíteni. Minden a' régi lábra állítatik, a' ministerium a' régi rendszer barátjaiból alkattatik, 's így az ifjú uralkodó minden lelkesítő erőtől megfosztatva, a' két utolsó század leg több szultánjai példájira a' seraillyi menyecskék karjai közzé veti magát 's elhervasztja a' jobb gondolkozásnak várakozásának már telyesen nyiló yirágjait.

Hogy milyen terhes fellegek jelentek meg azon idő óta, a' török birodalom politikai egén, azokból mennyi áldás, vagy pusztulás szállott alá annak határjára, 's azon a' holdnak minő fogyatkozásai voltak láthatók? ezeket látni lehet több békességek pontjaiból, igen a' görög királyság diplomaticai állásából, különösen pedig azon szorultságából, melynek következésében, már politikai függetlenségit is elzálogosította a' muszkához.

Azokból itélve, a' mik már a' török birodalomban megtörténtek, bajos hinni, hogy a' cultura annyi akadályjai között, önmagá-

ra hagyattatva, több századok lefolyta után is, Európa politikai rendszerében sokat jelentő állást foglalhasson-el. A' Mehmet Ali probatételi ugyan némű reménységet nyujtani láttattak annak, az eddigitől különböző, és nagyobb sullyu politikai helyhezetéhez: de kívül esik, Isten tudja meddig? az európai hatalmak politikai érdekein, a' török biradalom valamint megszüntetésére, úgy felyebb emelésére is, egyesített erővel dolgozni. Úgy tetszik, hogy azon birodalmat, egy olyan sírdombnak akarja minden nézni, és nézetni, melyet megháborítani, politikai szentségtörés lenne. Soknak kell még addig megtörténni, talám a' most fennálló politikai rendszernek egészben öszveomlani, még az a' birodalom mostani lesüllyedt állapotjából, vagy kiemelkedhetnék, vagy abban örökösön eltemettethetnék. —

Veres György.

Észrevétel az 1833dik esztendei Jelenkor című újság 95ik számu Társalkodójának ezen szavaira: „Midőn 1593-ban Biron marsall Fekamp erősséget a' Ligától elvette, kétségbe esének a' kalvinisták: mert e' fontos helynek elvesztése által magokat tönkre téve látták.“

Ezen előadásban nem csak homályosság, hanem maga magával való ellenkezés is van, következésképpen ezen historiai töredéknek

hitelessége az előadás miatt nagyon gyengül.
Ugyan is:

1. Az egymással ellenségeskedett két vallásos felekezetek közül, a' Liga néven a' Róm. Cath. fél értetődvén, ha a' Ligától vette-el Bíron marsal Fekampot: miért estek volna azon a' Kalvinisták kétségbe?

2. Ha csak ugyan a' kalvinisták estek rajta kétségbe: úgy nem a' Ligától, hanem a' Hugonottáknak hívatott Kalvinistáktól vétetett-el azon erősség, és így:

3. Ezen előadás után bizonytalanságban marad az olvasó, hogy hát Bíron mellyik ellenséges féltől vette-el Fekampot? annyi-
val inkább, mivel

4. Az az ifjabb Bíron, a' ki 1593ban élt a' Reform. vallásban nőtt fel, és a' Reformátusok nagy pártfogójának, akkori francia király IVdik Henriknek, még akkor kedves embere volt.

Nem lehet helyben hagyni ezen előadásban a' kalvinista nevezetet is, mint a' mely ezen vallásbeli felekezetnek nem csak diplomatikus neve nem; de még csak miveltebb ajakakból sem, hanem egyedül a' pór nép szájából hallható.

Vajda Sámuel

H. M. Vásárhelyi Reform.

Prédikátor.

Halgató Akadémia.

Amadán nevü Persiai városban volt egy híres akadémia, a' mely halgatónak neveztetett. — Mindenek felett e' volt a' rendszabályai között a' legelső és leg többet érő: „Sokat gondolkozz: — keveset írj, és beszéld csak azt, a' mi szükséges — többet nem. — Becsület vágyból tusakodtak Persiának bölcsei, hogy ezen halgató akadémiában, a' megüressült helyet megnyerhessék. Czeb nevü tanító, a' ki az előtt kevéssel, sok írásai által az érdemlett kedvességet megnyerte vala, megjelenék egykor az akadémia palotájának ajtaja előtt, és kéré az őrt, hogy a' praesidensnek adna kezibe egy czédulát, melyen e' vala írva: Czeb tanító a' legnagyobb illendőséggel kéri a' megüressült helyet. — De már az mással bévolt töltve. — Kedvetlen környülmény vala ez az akadémiának, mert egy igen udvaris kedvenczet, 's kelletin felyül elméskedő tagot választott vala, csak azon érdekből, hogy általa az udvar kegyelmiben inkább megmaradhasson. — Elég az tehát, hogy az esmért érdemü Czebnek kikellett adni a' fanyargó „Nem“ választ. — De hogy? — hosszas gondolkozás után a' praesidens megtölteté a' gyűlés poharát borral oly teli, hogy ha csak egy cseppel menne is több réá: kicsordulna. — Hívjátok-bé már most Czebet — monda a' praesidens. — Egész alázatossággal és érdemes bölcshez illő szemérmességgel bélépik ez

csendesesen, magát meghajtva. — A' Praesidens felállott — semmit sem szóllott — hanem kedvetlen, zavarodott artzvonásokkal megmútatá neki az ábrázolati poharat. — Czeb megérté azt töstént; — de kiakarván jelenteni azt, hogy még egy tag, és egy hely az egésznek nem lenne káros: nagy ügyességgel egy ro'sa levelet vete a' bornak arany színű lapjára úgy, hogy egy csepp is ki nem csordúla. — Ezen finom feleletet az egész gyűlés megkedvelvén, mindnyájon közönséges tapsra fokadtak, és merevény törvény-szabályokat elfelejtvén, egyesített szózatokkal Czebet 101dik tagnak megválasztották. — Ő, a' szokás szerént, béírta a' nevit a' veres könyvbe, 's már most lákoniai módon a' választást is a' száz bölcseknek meg kellett köszönni. — De mint újj tagja a' halgató akadémiának, semmi halható szót nem szólla, hanem egy fekete táblára százat (100) írta, — eleibe pedig egy nullát (0100) ezt tévén hozzá: „Most is sem többen, sem kevesebben nem vagytok.“ — A' praesidens a' Czeb maga mérséklő szép feleletére hasonló finomsággal 's magát feltaláló elmésséggel felele-meg, t. i. írta száz eleibe egyet (1100) hozzá tévén a' Czeb dicséretére ennyit: Most már tizszer többet érünk. —

M a j o m V a d á s z a t.

A' régi spanyol írók között legnevezetesebb és híresebb don Michaél Campillo,

a' kinek „*Majom vadászat*“ czimü dialo-
gussa telyes éles képzeletekkel, és filozofiá-
val. — Tudva van, hogy az Orinokó vize
partjain mi móddal fogattatnak a' majmok
t. i. a' vadász törökbúzáat tölt (melyet a'
majmok erőssen szeretnek) egy hosszú és
keskeny nyaku palaczkba, — egy fa mellé le-
teszi, és azután egy bokorba elbukik. — A'
majom a' fáról mingyárt leugrik — a' lábát
a' palaczkba dugja, 's keményen megmar-
kol annyi törökbúzáat, a' mennyi az ujjai és
körmei között elfér. — Érthető, hogy lábát
így meggombojítva a' palaczkból ki nem húz-
hatja. — Így gyötörvén magát, hangos nyá-
vogással jelt ad, melyre a' vadász elé jön.
— A' majom később megfogattatni, vagy
megölettetni, mint sem a' törökbúzáat az új-
jai közzül kibocsássa. — Az említett író ezen
alapította a' következő mesés dialogussát,
melyben felteszi, hogy a' vadász egy rab-
szolga.

Rabszolga: Te majom! te valóságos
bolond vagy, hogy engemet ide vártál.

Majom: Ah! néked éppen nem lett
volna szükség ide jöni.

Rabszolga: Mi? hát egy markocskatö-
rökbúza néked kedvesebb é mint a' te életed?

Majom: Mi? hát te egy markotska tö-
rökbúzáért el akarodé venni életemet?

Rabszolga: Te igen nyalánk vagy.

Majom: Te pedig igen fősvény vagy.

Rabszolga: Én csak az én uramnak en-
gedelmeskedem.

Majom: Így hát a' te urad egy barbarus, és te egy alacson félnék. —

Rabszolga: Te szemtelen.

Majom: A' mint néked tetszik: — de csak vald-meg, hogy nem igen ditséretes és ditsősséges azt tselekedni, a' mit más erőszakoson és törvénytelenül parancsol. — Én csak egy majom vagyok; de szabad vagyok.

Rabszolga: Tehát te azt tselekszed, a' mit akarsz, úgyé?

Majom: Igen is. —

Rabszolga: Nő tehát — én megkegyelmezek a' te életednek — takarodj-el. —

Majom: Hiszem, látod, hogy nem mehetek.

Rabszolga: Nyisd-ki körmeidet, és talpadat, 's töstént elmehetsz. —

Majom: Lehetetlenséget kívánsz tőlem: — el nem bocsáthatom azt, a' mi már márkomban van.

Rabszolga: Jól látom már most, hogy a' világon mindenki visel valami rabszolgai lánczat, vagy jármat. — Egy kevés törökbúza úgy uralkodik rajtad, mint a' spanyol rajtam. Te, a' te uradnak nem lehetsz engedetlen, — és én az enyimnek engedelmeskedni tartozom. — Ezért halj-meg.

K. I.

Új vas út a' levegőben.

Londonnak régi várossa, az úgy nevezett *City*, és alább a' Themse mellett fekvő

Greenwich között, oly élénk és szakadatlan közösülés uralkodik, hogy ennek szükségerei sem vizen a' kanyargóson folyó Themse vi-ze nagy kerengései miatt, sem szárazon, a' a' gyalog és szekeren járó és kelő, 's utazó nép csoportal tömve telyes szűk útakon, a' szorosság miatt, elég könnyüséggel és hamarsággal ki nem elégittethetnek. — A' két hely közt a' könnyebb, és sebesebb közösülés előmozdítására tehát, egy részvényes társaság egyesült, 's 400,000 font sterling vagy is 3,748,600 forint tőke pénzt tett öszve, hogy az említett két helyek közt fekvő közöt egy angol ingenieur előrajza után, a' levegőben építendő új vas út által kapcsolja egybe. — Ezen intézetbe vett vas út, a' londoni híd déli végétől kezdődve, a' lehetőségig egyenes irányzatban, különböző útszakon és útakon keresztül, egészen a' greenwichi templomig fog vitetni. Ezen levegői új vas útnak egész hosszasága, négy angol mértföldet, vagy általában véve két órai járásnyira eső távolságot fog fel, és még is ezen útat, az intézetben vett vas úton gőzszekereken, nyolcz perczenet alatt meg fogják jární. Ezen vas útnak kerékvágásai, és pántszélei, oszlopokon és bólthajtásokon nyugodván, ezekhez oly módon lesznek kapcsolva, hogy az útszak és útak, melyek felett ezen új vas út keresztül fog vitetni, egészen szabadon maradnak, és az ezen útzók, az útszakon tolongó nép tenger feje

felett a' levegőben minden akadály nélkül mennek elő és vissza felé.

Charactert festő Anecdota.

Gróf Maurepas XVik Lajosnak munkás tengeri ministere, bár mint hódolt is az egész udvar Pompadour királyi Maitressének, ettől a' hizelkedő tömjénezést megtagadta, minden mestersége a' politicalai ügyeket kormányozni szerető Dámának sükeretlen volt ötet eddig az udvartól eltávoztatni, valódi érdemeiért a' király becsülni kéntelen volt. Egy estvéli társaság alkalmával a' magát bizott gróf elég mérész volt a' királyi kedvencznéről némely csipős fejezéseket kiejteni, mely nekie megjelentetett. A' Maitresse sirva panaszolta-meg a' királynak, hogy a' tengeri minister olcsárlásai mint becsületének méltatlan illeteése, mindég büntetellen hagyatik a' királytól. Lajosnak büszkesége is érintve lévén Maurepasnak bukni kellett; az akkori idő korhoz képest helyesebbnek látszott a' státusnak kipótólhatatlan emberét eltávoztatni, mint egy személynek, ki a' király gyengeségeinek eleven példányja volt, kigunyoltatását eltűrni. A' minister megbukása után két nappal, a' királynál tartatott Lever alkalmával nyilván hallatólag így szólott a' körül állókhoz Souvre az exministernek barátja: „Nagyon okoson cselekedett az admiral, hogy az udvarnál kedvességben lévén, háló sapkáját mindég magánál hor-

dozta, mert egy udvari kedvencz soha sem bizonyos hol fog alunni, annál is inkább egy minister. “ Ezen csípős észrevétel nem volt kedvére a’ királynak: „Mikor szándékozik a’ marquis jószágaira utazni,“ kérdi ránczolt homlokkal Lajos — „Holnap Sire!“ felel amaz büszkén, ’s szavát tartotta. — B. M.

K ö l t s ö n ö s · K é r d é s .

IIik Károly, angol király kérdé egykor *Stillingfleet* nevü híres prédikátorát: Miért olvasod mindenkor a’ te prédikátzioidat, mikor azokat előttem kell tartani? — hiszem egyébkor rendszerént *ex tempore* is prédikálsz. — A’ prédikátor mentette magát a’ dolognak a’ béli fontosságával, hogy egy király és annak udvarnokjai gyűlésében kell azt előadni. — De én is egy kérdést bátorkodom tenni Felségedhez — monda a’ prédikátor — miért olvassa Felséged is a’ parlamenti beszédeket, holott Felséged a’ félelemnek azt a’ nemit, mely bennem van, nem érezheti, minthogy csupa alattvalókat lát maga körül? — Ez onnan van — felele a’ király mosolyogva — mivel én így az olvasás közben szemeimet a’ papirosamra szegezhetem. — Én a’ parlamentnél már oly sokszor és oly sürgetőleg kértem a’ subsidiumot — azt oly sokszor megigérték — oly sokszor megigértém én is sokakat, de nem telyesítettem, hogy már nekünk költsönösön oly sok féle praetensioink vagynak egymás iránt, hogy viszonyoson szégyelnünk kell egymásnak szemeibe nézni. —